

In conclusion, the problem of development of leadership skills of the young generation in Ukraine is extremely important. The art and its various forms are a powerful mean to develop of leadership skills that students study in different educational institutions, particularly in the hobby groups of artistic and aesthetic direction. There is an urgent need to create pedagogical techniques that will allow most teachers acquire leadership skills and develop their students' leadership skills using the potential of different kinds of artistic activity. Among the key leadership skills are intuition, long-term vision, confidence, self-control, passion. The development of these skills is effective at the hobby groups' lessons of artistic and aesthetic direction in the out-of-school educational institutions that provide opportunities to do active artistic activity such as to perform as musicians on stage, participate in the theatrical performances, create artworks, hand-made.

Further studies are therefore necessary to determine the technologies of development of leadership skills of different age groups of students in the various institutions.

LIST OF SOURCES

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Maxwell J. C. The 21 Indispensable Qualities of a Leader / John C. Maxwell Thomas Nelson. – 1998. – 119 p.

3. Mayer J. D., Salovey P. The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, Vol. 17, 1993.

4. McGregor D. The human side of enterprise / D. McGregor / New York, McGraw-Hill, 1960. – 246 p.

5. Zaleznik A. Managers and Leaders: Are They Different?. – Retrieved from: http://www.lesaffaires.com/uploads/references/743_managers-leaders-different_Zaleznik.pdf

REFERENCES

1. Bepalko, V. P. (1989). *Slagaemye pedagogicheskoi tekhnologii [Summands of pedagogical technology]*. Moscow: Pedagogika.

2. Maxwell, J. C. (1998). *The 21 indispensable qualities of a leader*. Thomas Nelson.

3. Mayer, J. D. & Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17, 422-433.

4. McGregor, D. (1960). *The human side of enterprise*. New York: McGraw-Hill.

5. Zaleznik, A. *Managers and Leaders: Are They Different?* Retrieved from: http://www.lesaffaires.com/uploads/references/743_managers-leaders-different_Zaleznik.pdf.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2015 р.

ІНФОРМАЦІЯ. РЕЦЕНЗІЇ

УДК 37 : 111.852

Отич Олена Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу політики та врядування у вищій освіті Інституту вищої освіти НАПН України, м. Київ

ЕСТЕТИЧНІ ТА ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА

Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану.
В барельєфах печалі уже їм спинилася мить.
А підмайстри іще не зробились майстрами.
А робота не жде, її треба робить.

Ліна Костенко

28 серпня 2014 р. відійшов у вічність наш Учитель і Наставник академік Іван Андрійович Зязюн, а біль втрати з часом лише зростає. Ця втрата непоправна й гірка. Не стало великого Майстра, Гуманіста й «Високошляхетного естетичного художника» (П. Юркевич) [3], який усі свої сили віддав служінню освіті й реальному піднесенню вчителя на ту висоту, про яку найчастіше лише говорять з високих трибун високі державні особи.

В історію розвитку педагогічної науки академік І. А. Зязюн увійшов як творець Педагогіки добра, яка цікаво й захоплююче викладена ним в однойменному науково-методичному посібнику «Педагогіка добра: ідеали і реалії» й реалізується у теорії та практиці педагогічної майстерності як краси педагогічної дії.

Хочу наголосити: саме дії, а не діяльності. Адже І. А. Зязюн неодноразово зазначав, що діяльність (у тому числі й педагогічна) – це абстрактний процес, характеристика змісту й етапів виконання фахівцем у галузі освіти своїх професійних функцій у цілому. А педагогічна дія – це конкретна ланка цього процесу, яка виконується конкретним учителем чи викладачем і об'єктивує його педагогічний досвід та педагогічну майстерність як систему якостей і властивостей, що забезпечують високий рівень його педагогічної діяльності на рефлексивній ос-

нові. Кожна педагогічна дія наповнена певними емоціями, має свою модальність і тому зумовлює свій (позитивний чи негативний) вплив та його емоційну оцінку суб'єктами навчально-виховного процесу. А із суми цих оцінок складається емоційно-психологічний фон педагогічної діяльності конкретного вчителя (викладача), що зумовлює її результативність та успішність.

Іманентною ознакою діяльності й особистості педагога-майстра є краса педагогічної дії. Завдяки їй набуває ефективності його педагогічний вплив на вихованців, адже він ґрунтується не на примусі чи усвідомленні ними обов'язку вчитися, виконувати певні вимоги педагога, а на викликанні в них бажання до цього, зумовленого переживаннями ними позитивних естетичних емоцій і почуттів. Саме тому Іван Андрійович, обираючи за основу положення «Естетики»

О. Баумгартена, називав її наукою про становлення й розвиток людських почуттів і доводив, що оскільки будь-яка діяльність опосередковується цими почуттями, то від їх модальності залежить успішність чи неуспішність означеної діяльності (тим більше це стосується діяльності педагогічної). Означена модальність виявляється, за академіком Зязюном, у позитивному й негативному варіантах, утворюючи триаду: прекрасне – потворне, піднесене – низьке, трагічне – комічне. У такому контексті предметний метод естетики може, на його думку, прислужитися педагогіці як науці про освіту.

А освіта базується також на трьох підвалинах: інтелекті, афекті й волі, що є континуумними категоріями й у сукупності зумовлюють психологічний досвід особистості. Недооцінка бодай однієї з цих складових призводить до викривлень у педагогічному процесі. І в цьому контексті академік І. А. Зязюн часто цитував академіка Г. Г. Філіпчука, який виступав проти «цивільної» педагогіки, яка, спрямовуючись виключно на розвиток інтелекту, нехтує афективною сферою особистості, не враховуючи при цьому найважливіше: що інтелект – це смислом наповнені знання, і цей смисл для кожного свій. Якщо особистість відчуває суб'єктивну цінність знання для себе, то вона його емоційно переживає й інтеріоризує, а якщо ж ні – то вона буде емоційно байдужою до цього знання, а саме знання залишиться зовнішнім стосовно особистості, не увійде до її досвіду. Вплинути на цей процес можуть передусім морально-етичні та естетичні чинники, а саме: почуття обов'язку чи інтерес, емоційна привабливість об'єкта пізнання, форми його представлення (викладання), яскравість особистості того, хто його представляє (тобто вчителя чи викладача).

У зв'язку з цим академік Зязюн порівнював педагогічну діяльність із мистецтвом, а урок називав театром одного актора. Але вчитель у цьому театрі – не просто актор. Він – режисер педагогічної дії, який одразу ж передає свої акторські функції вихованцям, а сам здійснює педагогічний супровід і надає педагогічну підтримку їхньому розвитку й саморозвитку.

Однією з найважливіших якостей педагога-майстра Іван Андрійович вважав естетичність як уміння залучати до процесу

**Академік
Іван Андрійович Зязюн**

педагогічної дії позитивні почуття прекрасного й піднесеного, рідше – комічного, наповнюючи дію потребою-спонукую кожного учня до набуття статусу суб'єкта педагогічної діяльності. Естетичність педагога виявляється у його здатності зумовлювати в учнів і студентів відчуття емоційного підйому, хвилювання, прагнення до краси, в чому б вона не виявлялася [2, с. 23–24].

Неспроможність педагога викликати в учнів позитивні естетичні почуття й переживання, захоплювати їх своєю особистістю, змістом матеріалу, який викладає, красою й висотою своєї поведінки в педагогічній взаємодії є головною причиною байдужості учнів і студентів до навчання. А якщо ці почуття й переживання будуть ще й негативними, то педагог взагалі перетворюється на інгібітора, який гальмує будь-які дії вихованців, спричинює виникнення в них дидактогеній,

нелюбові одразу і до себе, і до навчального закладу, і до навчання в цілому. Адже негативні почуття є обмежувальними й гальмівними за своєю природою, вони зумовлюють бажання захиститися, закритися від них, відчуття психологічної несвободи, що виявляється в м'язових і душевних затисках (кажуть же: «душа чи серце стискається»).

Тому академік Зязюн приділяв особливу увагу педагогічній естетиці, яку розглядав невід'ємно від педагогічної свободи і педагогічної етики. Він зазначав, що педагогічна естетика за своєю сутністю і є педагогічною етикою, оскільки усе, що є морально позитивним у стосунках і взаємодії людей, їх свідомості, діяльності й поведінці, є внутрішньо гармонійним, а отже – красивим. І навпаки: усе морально негативне, неетичне в педагогічній діяльності, є потворним, низьким і трагічним.

Таким чином, краса в педагогіці – це завжди калокагатія, тобто єдність краси зовнішньої і внутрішньої: «Краса – єдина відзнака людської культури і людської духовності, – зазначає академік І. А. Зязюн. – Це ж то за вчитель, який не здатний підкреслити красу передусім своєю зовнішністю, а потім – і внутрішнім світлом своєї духовності» [1, с. 239].

У зв'язку з цими словами хочемо навести результати дослідження вимог до вчителя, які висувають самі вчителі та їхні вихованці. На заняттях у центрах педагогічної майстерності, ініціатором створення яких по всій Україні став академік Зязюн, ми пропонували учням і вчителям, незалежно один від одного, намалювати портрет учителя. Учні, як правило, малювали «красиву» вчительку: на підборах, з нафарбованими губами й манікюром, у намісті й перстениках, з дамською акуратною сумочкою. Для них зовнішня краса – важлива (і, до слова, дуже бажана) якість учителя. Учителі ж малювали свій портрет неантропоморфним: лише голова (монітор комп'ютера), замість очей дві е-майловські собачки, замість рота смайлик, навколо них лише книжки, ручки та інші знаряддя педагогічної праці. Коли ж ми запитали, а чи можна додати до цього портрета щось людське, вчителі намалювали над головою монітора хмаринку, в якій були острів, пальма, море, чайка й ві-

трильник. Ось така різниця в педагогічній естетиці суб'єктів освітнього процесу!

Ще один вияв педагогічної естетики й етики в Педагогіці добра – це естетика освітнього середовища навчального закладу. «Як відомо, театр, за К. Станіславським, починається з вішалки, – писав І. Зязюн у своєму посібнику, – Полтавський інститут зразка 1975 року [року приходу його на посаду ректора цього закладу. – О. О.] розпочався з туалетів (так робив і А. С. Макаренко). І нехай мені хто скаже: це диктатура, це – автократія! Я відповім: а ви що, хочете нужникової демократії?» [1, с. 105–106]. Це була відповідь ректора Зязюна на висловлювання викладачами і студентами обурення, що вони прийшли до інституту не прибиранням займатися, а «робити сучасну комуністичну педагогіку». «Щодо останнього – я не заперечую, – відповів ректор. – Але з ким і як? І чи можна в такому несусвітньому бруді? Чи комунізм і свинюшник сумісні поняття? Добре, Макаренко і Сухомлинського ви зневажаєте. А Короленка, Верховинця, Кондратюка? Бачу, що у вас і до цього не доходили руки» [1, с. 103]. Ось так рівень естетики освітнього середовища виявився показником стану організації навчально-виховного процесу в інституті.

Екстраполюючи категорії педагогічної естетики в площину виховання, І. А. Зязюн зазначав, що вчитель своєю діяльністю має катарсизувати учня – і саме в цьому він вбачав сутність виховного процесу, справжнє виховання. Морально-естетичною основою виховної взаємодії є, за академіком Зязюном, здатність учителя виступати носієм батьківських функцій, використовуючи владу захисту, заохочення, підтримки учнів, перетворюючи авторитет влади на владу авторитету.

«Я прошу в Бога лише одного – часу для добра людям», – ці слова стали педагогічним кредо академіка І. А. Зязюна. Й не одній мені видається нині, що українська педагогіка лише по-

чинає відкривати для історії особистість цього видатного Педагога, Філософа і Майстра педагогічної дії, ім'я якого буде в недалекому майбутньому стояти в одному ряду з А. С. Макаренком та В. О. Сухомлинським.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
2. Отич О. М. Естетичні та етичні засади розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання засобами мистецтва / О. М. Отич // Сучасна професійна підготовка вчителя до викладання мистецьких дисциплін у загальноосвітній школі: проблеми, пошуки, знахідки : монографія / [Бузова О. Д. та ін.; за ред. А. І. Омельченко]. – Донецьк : Ноулідж, 2010. – 251 с.
3. Юркевич П. Д. Вибране / П. Д. Юркевич. – К. : Наукова думка, 1993. – 396 с.

REFERENCES

1. Ziaziun, I. A. (2000). *Pedahohika dobra: idealy i realii* [Pedagogy of goodness: Ideals and realities]. Kyiv: MAUP.
2. Otych, O. M. (2010). *Estetychni ta etychni zasady rozvytku tvorchoi individualnosti maibutnoho pedahoha profesiinoho navchannia zasobamy mystetstva* [The aesthetic and ethical principles of development of the creative personality of the future teacher professional learning by means of art]. In A. I. Omelchenko (Ed.) *Suchasna profesiina pidhotovka vchytelia do vykladannia mystet'skykh dystsyplin u zahalnoosvitnii shkoli: problemy, poshuky, znakhidky*. Donetsk: Noulidzh.
3. Yurkevych, P. D. (1993). *Vybrane* [Selected]. Kyiv: Naukova dumka.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2014 р.

УДК 37:159.923:00

Яківчук Галина Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
м. Хмельницький

ОСОБИСТІТЬ – ПЕДАГОГ – УЧЕНИЙ

(До 135-річчя від дня народження Климента Квітки)

Климент Квітка – видатний учений, педагог, збирач та дослідник фольклору, текстолог-фольклорист, теоретик-новатор, організатор музично-фольклористичних науково-дослідних установ, історик музичної фольклористики, історик культури. За обсягом інтересів і скрупульозністю опрацювання дослідницьких тем у східнослов'янській фольклористичній (та й у

світовій) можна знайти небагато таких постатей, як Климент Квітка.

За життя К. Квітка надрукував 40 досліджень з музичного фольклору, рецензій, збірників народної музики. Наукова ерудиція дозволяла вченому працювати в галузі порівняльного музикознавства не лише всіх слов'янських, а й тюркських та угро-фінських народів, хоча головний інтерес його досліджень зосереджувався на українській народній музиці.

Климент Квітка зібрав понад 6000 народних пісень, переважно українських. Понад 200 мелодій із записів Квітки використали українські композитори М. Вериківський, В. Вер-